

SIN BOŽJI-SIN ČOVEČJI U DANILU

Igor Živić

Izveštaj u Dan 3 je jedna od najpoznatijih priča iz knjige proroka Danila. Tu nalazimo scenu cara Navuhodonosora koji je podigao moćni lik u polju Duri da bi ga svi podanici njegovog carstva obožavali kao idola. Sa ponosom se sećamo trojice mladića čija imena znamo najviše zbog ovog događaja – Sedraha, Misaha i Avdenaga, koji su se usudili da sebe učine centrom svemira u tih nekoliko kratkih trenutaka dok su ponosno stajali odbivši da obožavaju Navuhodonosorov lik. Kao nagradu za svoju smelost, bili su bačeni u ognjenu peć (Dan 3,1-7). Među svim izrailjskim robljem i robljem iz drugih naroda u vavilonskom carstvu, među svim Navuhodonosorovim velikašima, dvoranima, mudracima, svim prisutnim, verni Sedrah, Misah i Avdenago su stajali, stajali ponosno.

Za kaznu zbog svoje drskosti, dovedeni su pred cara Navuhodonosora: **Dan 3,16-18**; Ovo je veoma upečatljiv odgovor, priznaćete. Izraz לֹא חָשְׁחִין (la hashhiin) znači „ne treba, nema potrebe“. Prema tome, odgovor Sedraha, Misaha i Avdenaga je glasio „Nema potrebe da ti odgovorimo“ i neki komentatori su ovo okarakterisali kao veoma arogantan odgovor. Medjutim, upotreba reči פִּתְגָּם (pithgam) koja znači „zakon, naredba, obavezujuće pismo, carski ukaz“ što ukazuje na to da su tri jevrejska mladića bila optužena za nepoštovanje carskog zakona, te da su bili pozvani da se odbrane tj. obravdaju pred carem. Budući da optuženi nisu porekli svoje odbijanje poslušnosti carskom zakonu koji je od njih zahtevao neposlušnost Božjem zakonu, oni nisu smatrali da imaju potrebe da se brane. Drugim rečima, oni su rekli: „Da care, krivi smo za neposlušnost tvom zakonu, i zato ne smatramo da bi bilo šta što kažemo moglo to da poredne.“ Oni su svoj slučaj predali u ruke svom Bogu (Dan 3,17). Oni su se u potpunosti predali Njegovoj volji, Njegovoj pravdi, kakav god da je bio ishod njihovog sudjenja pred carem Navuhodonosorom, čak i ako nisu bili sigurni da će iz svega izaći živi (Dan 3,18). Da su oni bili sigurni u svoje spasenje iz peći ognjene, onda bi njihov odgovor mogao da bude protumačen kao duhovna arogancija. Ovako, njihov odgovor je pokazao čvrstinu njihovog stava, čvrsto uverenje da je smer delovanja koji su odabrali za njih jedini ispravan u datoj situaciji, te da zbog toga nije bilo potrebno da bilo šta više kažu u svoju odbranu.

17. stih je ovde takodje veoma zanimljiv. On počinje jevrejskoj rečcom הֵן (hen) koja znači „gle, prema tome, osim ako, ali, ako.“ Prema tome, ovaj stih, doslovno preveden sa originala glasi: „Gle, Bog naš kojem služimo i koji nas može izbaviti iz peći ognjene i užarene, i iz tvojih ruku care, izbaviće nas.“ Ovo je bila njihova nepokolebljiva vera! Oni su bili sigurni da će ih Bog u kojeg su verovali, čak i ako budu zaista bačeni u užarenu peć, izbaviti iz nje.

Zatim su mladići nastavili u 18. stihu, koji počinje rečju וְהֵן לֹא (v'hen la) koji doslovno znači „ako i ne.“ Drugim rečima, Sedrah, Misah i Avdenago su rekli da, ako se i ne dogodi ono što oni očekuju da će se dogoditi, „tvoji bogovi nisu oni kojima ćemo služiti, kako ni zlatnom liku koji si postavio“ (prevod sa originala). Tri jevrejska mladića su odlučila da, čak ni po cenu smrti, neće prekršiti Božji zakon i klanjati se vavilonskim bogovima i liku koji je postavio car Navuhodonosor.

Carava reakcija je bila očekivana. Trojica mladića su javno, pred svim okupljenima, odbacila cara kao autoritet, jer je njegov ukaz od njih tražio da se odreknu svoje vere i prekrše zakon svog Boga kojem su služili. Tekst kaže da se car „napuni gneva“ (Daničić/Karadžić) ili „toliko razbesne“ (SSP) zbog toga što su svojim izrazom neposlušnosti carskom ukazu obezvređili zlatni lik koji je car postavio, što je smisao originalnog teksta, da je on promenuo svoj stav prema njima trojici. Naredio je da se peć užari sedam puta više nego obično. Ova careva naredba nije imala za cilj da poveća muke trojice mladića. Na ovaj način Navuhodonosor je želeo da pokaže njegov stav da je on bog u Vavilonu, i da Bog u kojeg su

verovali Sedrah, Misah i Avdenago nema šta tu da traži. Ovo je bilo otvoreni prkos koji je Navuhodonosor uputio Bogu Sedraha, Misaha i Avdenaga. Tekst čak kaže da je peć bila toliko užarena, da je vrelina peći ubila ljude koji su bacali mladiće u nju (Dan 3,22), čak i ako su izabrani „najjači ljudi što su bili u vojsci njegovoj“ (Dan 3,20).

Svi su videli da su „ta tri čoveka: Sedrah, Misah i Avdenago“ pali „usred peći“ (Dan 3,23). Svi su bili svedoci pogibije tri najjača čoveka u Navuhodonosorovoj vojsci koji su izvršili smrtnu kaznu nad trojicom mladića. Nema sumnje da je car smatrao da će jevrejski mladići momentalno biti ubijeni a njihova tela da će nestati u plamenu.

Medjutim, ono što se tada dogodilo je šokiralo cara. Upravo proporcionalno njegovom gnevu i afektu u kojem je naredio da se peć dodatno užari bio je strah koji je zahvatio carevo celo biće: **Dan 3,24.25**; Ovakav kraj celog događaja malo ko od prisutnih je očekivao; možda čak ni trojica mladića: **Dan 3,26-30**;

U ovim tekstovima postoji nekoliko veoma zanimljivih izraza. Prvi od njih se nalazi u 25. stihu, gde čitamo da car objašnjava svojim dvoranima šta vidi u peći i kaže „Evo, vidim četiri čoveka (iako su svi posvedočili da su ubačena samo tri čoveka u peć) odrešena, gde hode posred ognja i nije im ništa, a četvrti kao da je Sin Božji“ (Dan 3,25). Koliko god da je upečatljivo bilo čudo koje se upravo dogodilo pred njegovim očima, Navuhodonosor je pažnju prisutnih preusmerio sa mladića na četvrtu osobu koju je video u peći.

„...a četvrti kao da je Sin Božji“ – Komentatori su različito tumačili ovu frazu. Jevrejski skolari su u četvrtoj osobi u peći videli andjela, što se vidi i u LXX, koja ovu frazu jednostavno prevodi sa originala „kao andjeo Božji.“ Rani hrišćanski tumači (Hipolit Rimski, Jovan Zlatousti, i drugi) su, sa druge strane, u četvrtoj osobi videli drugo lice Božanstva, ili Božjeg Sina. Većina konzervativnih hrišćanskih tumača je prihvatio ovo tumačenje, iako moderni komentatori koji su svoje komentare zasnovali na principima istorijsko-kritičkog metoda, odbacuju ovakvo tumačenje i teksti jednostavno prevode „kao sin bogova.“

U originalu (ovaj deo knjige je pisan na aramejskom jeziku) stoji דָּמָה לְבָר אֱלֹהִין (dameh l'bar elahin). Problem kod tumačenja ovog izraza je u aramejskoj gramatici. Reč אֱלֹהִין je množina od aramejske reči אֵלָּה (elah) koja znači „bog“ (u opštem smislu). Ko je u stvari אֱלֹהִין בָּר (bar elahin) iz Dan 3,25?

Da se radi o natprirodnom biću to je sasvim jasno. Talmud beleži staru jevrejsku tradiciju da se radi o arhandjelu Gavrilu, koji je jedini andjeo koji je imenovan u knjizi (*Pesachim* 118, a-b).¹

Da li je ovakvo tumačenje biblijski održivo? Danilo u drugim delovima knjige koji su pisani na aramejskom jeziku ovu reč koristi kao referencu na paganske bogove (2,11.47; 5,4.23). Medjutim, u knjzi proroka Danila postoje i još dva teksta u kojima Danilo koristi istu aramejsku reč i za pravog Boga: **Dan 5,11.14**; Prema tome, prevod „Sin Božji“ je u ovom slučaju opravdan, ukoliko zaključimo da je Navuhodonosor pod ovom rečju mislio na Boga Sedraha, Misaha i Avdenaga. Oba prevoda – „kao Sin Božji“ i „kao sin bogova“ su gramatički ispravna.

Medjutim, ako znamo da kontekstu otkriva da je na kraju Navuhodonosor priznao superiornost Boga Izrailjevog (3,26.28.29; 4,2). Interesantno je ovde zapaziti da Navuhodonosor u tim izjavama koristi reč אֱלָּה (elah) koja je u stvari jednina od אֱלֹהִין (elahin). Drugim rečima, na osnovu teksta, izgleda da je Navuhodonosor bio primoran onim što je video i doživeo da promeni svoje shvatanje Boga u kojeg su verovali jevrejski mladići. U ovim stihovima, Navuhodonosor nije mislio na jednog od mnogo bogova, nego na jednog Boga, posebno.

¹ b.*Pesachim* 118 a,b; *The Babylonian Talmud: A Translation and Commentary*.

Ključno pitanje koje ovde sada trebamo da postavimo glasi: Da li natprirodno biće, koje je car Navuhodonosor nazvao בַּר אֱלָהִין (bar elahin), možemo da identifikujemo sa manifestacijom Božjeg Sina, Isusa Hrista, pre utelovljenja?

Liberalni komentatori koji datiraju knjigu proroka Danila kao pseudoepigraf koji je nastao tokom makabejskog perioda (II vek p.n.e.) će odbaciti bilo kakav hristološki sadržaj u ovom izrazu. U isto vreme, postoje i konzervativni skolari koji prihvataju Danilovo autorstvo knjige (VI vek p.n.e.) i koji takodje odbacuju hristološko tumačenje zbog činjenica da je Navuhodonosor bio paganin koji je ono što je video objašnjavao iz svoje politeističke pozadine.

Medjutim, možemo da postavimo i sledeće pitanje: Da li je moguće da paganin car Navuhodonosor može da da teološki ispravnu izjavu, a da lično ne bude čak ni svestan toga? Setimo se događaja iz prethodnog poglavlja, gde je ovog puta Danilo protumačio caru Navuhodonosoru san. Car je, nakon što je dobio tumačenje rekao: **Dan 2,47**; Ovo je bila teološki ispravna izjava, uzevši u obzir da je daje car koji je politeista. I u Dan 2 i u Dan 3 car Navuhodonosor je govorio o realnostima van njegove moći shvatanja kao paganina i to priznaju razni hrišćanski komentatori. Edward J. Young, na primer, ovako komentariše ovaj tekst:

Kroz otvor na dnu peći car je video četvrdi Osobu i, iako je govorio sa tačke gledišta nekoga ko je bio duboko uronjen u vavilonsko praznoverje, on je prepoznao pisustvo natprirodnog Bića, nekoga od bogova. Paganski car, naravno, nije mogao da prepozna pravi identitet Onoga koji se pojavio pred njim. Neki su misli da je to bio anđeo koji se pojavio u peći, ali veća je verovatnoća da se ovde susrećemo sa pre-utelovljenom manifestacijom Sina Božjeg.

Edward J. Young, "Daniel," in NBCR, 692;

Steven R. Miller, iako prihvata prevod „kao sin bogova“, zaključuje da je to najverovatniji način na koji bi paganski car razumeo pojavu četvrte osobe u peći, ali u isto vreme zaključuje da se najverovatnije radilo o pre-utelovljenom Sinu Božjem (Stephen R. Miller, *New American Commentary: Daniel* (Nashville: B&H Publishing Group, 1994), pp. 123-124).

Čak i Navuhodonosorova izjava u Dan 3,28; u kojoj on izričito kaže da je „Bog Sedrahov, Misahov i Avdenagov“ poslao „anđela svojega“ (u originalu ovde stoji izraz מַלְאָכָה (mal'akeh) što znači „glasnika (ili anđela) Njegovog“). U Starom Zavetu postoji više mesta u kojima se pod ovim pojmom podrazumeva lično sam Bog (1 Moj 18,1.2; 2 Moj 3,2.4.5).

Da dodamo ovom tumačenju još jedan značajan tekst: **Dan 7,9.10.13.14**; Ko je „Sin čovečji“ kojeg je Danilo video u viziji da „ide s oblacima nebeskim“ (13. stih).

Iako je tačno da Stari Zavet koristi izraz „sin čovečji“ (u originalu בֶּן אָדָם (ben adam) znači „sin čovekov“) kao sinonim za ljudsko biće, činjenica je takodje da je termin „Sin čovečji“ najomiljeniji izraz koji Isus Hristos upotrebljava za samog Sebe: **Mat 26,63-65; Mk 14,61-64; Lk 22,66-71**; Da li je „Sin čovečji“ kojeg je video Danilo Isus Hristos, Božji Sin, u svom utelovljenom stanju?

Da razmotrimo prvo ukratko kontekst u kojem se izraz „Sin čovečji“ pojavljuje u knjizi proroka Danila. Vizija koju Danilo opisuje u Dan 7,9-14; je okružena prizorom četiri zveri (Dan 7,1-8.15-28) u koji je umetnuta sa očiglednim ciljem da izazove odredjeni efekat kod Danilovih čitalaca. Istorijski protumačene, ove četiri zveri predstavljaju četiri svetska carstva koja će se sukcesivno pojaviti na svetskoj pozornici – Vavilon, Medo-Persiju, Grčku i Rim, i predstavljaju paralelu sa četiri svetska carstva iz sna koji je car Navuhodonosor imao na početku knjige (Dan 7,17; Dan 2,37-40).

Zajednička crta za sva četiri svetska carstva je bio njihov karakter oštrog neprijateljstva prema pravom Bogu i pravom Božjem narodu. Skoro da čujemo povik Božjeg naroda kroz istoriju, izražen u rečima psalmiste: **Ps 2,1-12**; Sigurno je da je Božjem narodu u

vreme proroka Danila itekako trebala vizija koja će im probuditi nadu da ih Bog ipak nije napustio: **Ps 137,1-9**; Vizija Boga kao עֲתִיק יוֹמִין (atīq iōmin) ili „Starešine dana“ kako sedi suvereno na svom nebeskom prestolu, i kako izriče i izvršava sud nad zverima (Dan 7,9-12) i tako dovodi njihovu konačnu propast do svoj ispunjenja, je bila upravo ta vizija koja je Božjem narodu u vavilonskom ropstvu bila potrebna: **Jez 1,26-28**; Medjutim, Danilova vizija prevazilazi ono što je video prorok Jezekilj i tom prizoru dodaje i jedan koji Jezekilju nije bio pokazan – biće koje je opisano kao כְּבַר אֲנָשׁ (kebar enash) ili doslovno „sin čovečji“ kako dolazi pred „Starešinu Dana“ i Bog Mu daje „vlast i slavu i carstvo, da Mu služe svi narodi i plemena i jezici, i vlast je Njegova večna, koja neće proći, i carstvo se Njegovo neće rasuti“ (Dan 7,14).

Konstantno samo-označavanje Isusa Hrista kroz jevandjelja kao „Sina čovečjeg“, ako prihvatimo tumačenje da su „Sin čovečji“ iz Dan 7 i „Sin čovečji“ iz jevandjelja tj. Isus Hristos jedna te ista Osoba je, priznaćete, prilično radikalna izjava za nekoga ko je hodao prašnjavim putevima Palestine, stolara iz Nazareta, kojeg su svi poznavali i susretali na ulici. Isus Hristos, na taj način, ne samo da je tvrdio da se sa „Starešinom Dana“ iz Dan 7 nalazi u posebnom odnosu, nego je tvrdio da će dobiti od Boga status koji će mu dati vrhunsku vlast nad celim čovečanstvom i svim ljudskim vlastima. Isus Hristos bi time tvrdio da je upravo On onaj koji će doći na oblacima kada dodje u slavi i sili: **Mk 14,62**; **Mt 26,64**; On bi u tom slučaju tvrdio da je upravo onaj o kojem govori i Stari Zavet: **Ps 104,3**; **Isa 19,1**; a i Novi Zavet isto tako: **Otk 1,7**; Nama danas ostaju samo dve moguće opcije: ili ćemo prihvatiti Isusov pravi identitet i proslaviti Ga onako kako to On zaslužuje, ili ćemo Ga odbaciti kao ludaka poput onih koji tvrde da su Napoleon Bonaparta.

Danile eksplicitno kaže da će „Sinu čovečjem“ iz njegove vizije „da... služe svi narodi i plemena i jezici.“ Našom rečju „služe“ je prevedena aramejska reč יִפְלְחוּ (yip'l'hun) od korena פִּלַּח (plh) koji znači „služiti, klanjati se (kao Bogu)“, kako je prevode mnogi poznati stručnjaci i skolari.²

I hrišćanski i jevrejski skolari su jednako bili uključeni u otkriće pravog identiteta i prirode „Sina čovečjeg“ iz Dan 7,13. Jedan skolar, inače liberalni jevrejski skolar, Daniel Boyarin, koji nije vernik u mesijanstvo Isusa Hrista i koji datira knjigu proroka Danila na makabejski period (II vek p.n.e.) je bio primoran da u svojoj knjizi *The Jewish Gospels The Story of the Jewish Christ* (2012) da prizna da je „Sin čovečji“ iz Dan 7,13; božanska ličnost, pored „Starešine Dana“ koji je bez ikakve sumnje Bog, čime je prihvatio postojanje množine u Božanstvu koju sačinjavaju bar Otac i Sin. Evo šta on kaže:

U ovom značajnom tekstu, mi nalazimo proroka Danila kako ima viziju u kojoj se pojavljuju dve božanske ličnosti, od kojih je jedna prikazana kao starac, Starešina Dana, kako sedi na prestolu. Rečeno nam je, dalje, da tamo postoje više od jednog prestola, i da sa sigurnošću vidimo drugu božansku ličnost, kao „Sina čovečjeg“, kako dolazi na oblacima nebeskim i kojem Starešina Dana u ceremoniji sličnoj bliskoistočnom običaju prenošenja baklje od jednog starijeg cara na njegovog mladjeg naslednika...

Ono što ovaj tekst kaže jeste da će drugoj božanskoj ličnosti biti data večna vlast nad celim svetom...

Iako ova otkupiteljska ličnost nije nazvana Mesijom (u tekstu) – ovakvo imenovanje će morati da čeka za kasnija tumačenja Danilove vizije – tekst nas dovodi veoma blizu nekih karakteristika ličnosti kasnije nazvane Mesija ili Hristos.

Koje su to karakteristike?

² H.F.W. Gesenius: *Gesenius' Hebrew - Chaldee Lexicon to the Old Testament*, trans. Samuel Prideaux Tregelles (Grand Rapids: Baker, 1979), p. 675; Warren Baker and Eugene Carpenter, eds., *Complete Word Study Dictionary: Old Testament* (Chattanooga: AMG Publishers, 2003), p. 901; Marcus Jastrow, *Dictionary of the Targumim, Talmud Bavli, Talmud Yerushalmi, and Midrashic Literature* (New York: Judaica Treasury, 2004), p. 1178;

On je božanska ličnost.
On je u ljudskom obličju...
On će biti ustoličen na visini.
Njemu je data sila i vlast, čak i vlast nad celom zemljom.
Sve ovo su karakteristike Isusa Hrista koje se pojavljuju u jevandjeljima...
Mi završavamo sa dvostrukim božanstvom i božansko-ljudskom kombinacijom očekivanog Otkupitelja.

Daniel Boyarin, *The Jewish Gospels: The Story of the Jewish Christ* (New York: The New Press, 2012), pp, 31-34;

Danilo nam kaže da smo mi dužni obožavanje tom Sinu čovečjem. Kada jednom prihvatimo činjenicu, na osnovu biblijskog teksta, da je Sin čovečji koji je došao pred Starešinu Dana i kojem je data večna vlast nad celim čovečanstvom, niko drugi do Isus Hristos, Sin čovečji iz jevandjelja, mi moramo da priznamo da je Isus Hristos, Sin čovečji iz jevandjelja božanska ličnost, drugo Lice Božanstva, jedno od Lica Svetog Trojstva. Na žalost, mnogi koji čitaju Bibliju nisu spremni na ovo priznavanje.

Zaključak: Čemu nas uče ova dva teksta iz knjige proroka Danila? Prvi tekst nas uči da je Isus Hristos spreman mnogo toga da učini za nas; tačnije, On je učinio sve što je bilo potrebno da bi nas spasao, dajući svoj život na krstu. Ali ne samo to. On je itekako spreman da udje sa nama u užarenu peć našeg svakodnevnog života, punu borbi, nevolja i problema koji nas lome i prete da nas slome i oduzmu smisao našem poverenju u Boga. Danilo nas u 3. poglavlju podseća na jednu činjenicu o Isusu Hristu: **Jev 4,14-16;**

Drugi tekst, tekst u Dan 7, nas osvedočava da upravo taj Isus Hristos ima apsolutnu vlast na celim svetom, uključujući i nas same, u svojim rukama, upravo onim rukama koje su bile za nas prikovane na krstu, i tako raširene u zagrljaj u kojem ima mesta za svakoga od nas, bez obzira koliko smo, možda u ovom trenutku blizu ili daleko od Boga. On nas sve prihvata onakvima kakvi jesmo zato što nas neizmerno voli. Ali upravo zato što nas neizmerno voli, On ne želi da ostanemo ovakvi kakvi jesmo; On želi da od nas stvori bolje ljude. Koliko bolje? **Ef 4,13;** Da li On to može da učini? Setimo se, Njemu je u ruke data sva moguća vlast i i sila. Neprihvatanjem Njega za Onoga ko On stvarno i jeste – Bog u telu – mi u stvari odbacujemo i Jedinog koji to u nama može da ostvari. I jednog dana, kada On bude došao na oblacima po Njegove verne da ih vodi kući Svom i Njihovom nebeskom Ocu, biće mnogo onih kojima će biti prinudjen da kaže: „Idite od Mene, ne poznajem vas“ jer oni nisu poznali Njega. A mogli su sa Njim i svim spasenima biti u večnosti.

Zato padnimo na svoja kolena, i ako još uvek imamo bilo kakvu sumnju u pravi identitet Isusa Hrista, Sina Božjeg i Sina čovečjeg, tražimo od Boga da nam te sumnje razveje kao plevu što razvejava vetar. **1 Jn 5,11-13;**